

MUZÍKATANÍWŠÍLARDÍŇ “ĠAZLAR USHAR” QOSÍĠÍNA
ILIMIY KÓZ QARASÍ

TURSÍNBAEVA UMIDA SALAMAT QÍZÍ

Ózbekistan mámleketlik konservatoriyası Nókis filiali

“Uliwma kásiplik hám social gumanitar pánler”

“muzikatanıw” qániygeligi 1-kurs studenti

Tel: 998991130145

Annotatsiya: Bul maqalada Qaraqalpaqstanğa xızmet kórsetken kórkem óner ġayratkeri birinshı profissional hayal kompozitor Dariko Djanabaevanıń dóretiwshiligi haqqında sonıń ishinde “Ġazlar ushar” qosıǵınıń dóretiliw tariyxı, shayır, kompozitor, atqarıwshı, muzikatanıwshılardıń kózqarası haqqında maǵlıwmat berilgen.

Gilt sózler: qosıq, shayır, kompozitor, atqarıwshı, estrada, súwretshi, ustaz, shákirt, analiz.

Аннотация: В статье представлены сведения о заслугах первой профессиональной композиторки Дарико Джанабаевой, служившей в Каракалпакстане в сфере художественного искусства, истории становления союза "Газлар ушар" в его творчестве, взглядах поэтов, композиторов, исполнителей, музыкантов.

Ключевые слова: Музыкант, поэт, композитор, исполнитель, эстрада, художник, мастер, ученик, аналитик.

Annotation: In this article, information is given about the history of the composition of the "Gazlar Ushar" composition, the poet, the composer, the performers, the eyes of the musicians in his work, about the reliability of the first professional composer Dariko Dzhanabayeva, who served the Kara-Kalpakstan in the field of art.

Key words: composer, performer, conductor, conductor, teacher, teacher, analyst.

Hárbir xalıq óziniń mádeniyatına, ádebiyatına salt-dástúrine sonday-aq kelip shıǵıw tariyxına iye. Bul ullı miyras atadan-balaǵa, ustazdan shákirtke keleshek áwladqa baqsı jırawlarımız dóretiwshiligi arqalı ózgermesten jetip kiyatır. Muzıka – insan ómiri menen tikkeley baylanıslı bolıp, ómirine ruwxıy azıq beriwshi iláhiy qúdiretke iye kórkem óner. Qara sózge jan berip, ziban endirgen talant iyeleri shayır atqarıwshılar sıyaqlı qábiletli insanlarǵa yosh baǵıshlawshılar haqiyqiy dóretiwshi insanlar bolıp tabıladı.

Kompozitor ol shayır, atqarıwshı sıyaqlı qábiletli insanlarǵa yosh qol-qanat baǵıshlawshı keń diapazon hám talǵamǵa, fantaziyaǵa bay dóretiwshiler. Usı orında dúnya kompozitorları menen birge aldınǵı sapta kiyatırǵan, opera, balet, muzıkalı drama, simfoniya hámmesi kámine keltirilgen halda dóretilip, ózine tán milliy ırǵaqlarǵa bay namalardı, biytákirár muzıkalıq dóretpelerdi jazıp kiyatırǵan kompozitorlarımız benen maqtanış etemiz. Usı sıyaqlı kompozitor hám muzıka sınsılıardı jámlep, olardıń dóretiwshilik miynetlerin júzege shıǵarıw hám qollap quwatlawda respublikamızdaǵı kompozitorlar hám bastakorlar awqamınıń ornı girewli¹.

Húrmetli Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev² 2017-jıldıń 15-avgust sánesinde "Ózbekstan kompozitorları hám bastakorları awqamınıń jumısın jáne de jetilistiriw haqqında"ǵı PQ-3212-sanlı qararına tiykarlanıp kompozitorlar awqamımız qaytadan shólkemlestirilip, sonıń nátiyjesinde Qaraqalpaqstan kompozitorları hám bastakorları awqamı da qayta dúzildi. Usınıń menen respublikamızda tek ǵana professional kompozitorlar emes, al nama dóretiwge qızıǵatuǵın, nama hám qosıq jazıwdı ózine úrdis etip alǵan bir qatar talantlı jaslarımız ushın da úlken gúzar joldı baslap baradı. Ózbekstan Respublikası Ministrler kabinetiniń 2021-jıl 5–apreldegi Ózbekstan mámleketlik konservatoriyasınıń Nókis filialın shólkemlestiriw ilajları haqqındaǵı 186-qararı menen "Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filialı" ashılıwı xalqımız ushın úlken sawǵa boldı dep ayta alamız.

¹ N.Muxammeddinov "Qaraqalpaqstan kompozitorları, muzıka dóretiwshileri hám izertlewshileriniń antologiyası" "Qaraqalpaqstan" 2024

² Sh.M.Mirziyoyev PQ-3212-sanlı qararı

Prezidentimizdın usı jerde Qaraqalpaqstanlı dóretiwshiler, mádeniyat tarawı wákilleri menen ushırasıwı, kórkem dástúrdi joqarı bahalaw, Ájiniyaz hám Berdaq babalarımızdın 200 jıllıq yubeley keshelerin belgilew hám usı qadriyatları qásterlep asıraw barısındagı shıǵarmalardı kóbirek dóretiw, saparlarǵa shıǵıp, jasları kórkem ónerge qızıqtırıp, mádeniyatı bayıtıp áhmiyetli ekenligin ásirese, qaraqalpaq kórkem ónerin hám mádeniyatın rawajlarıw hám qollap-quwatlaw maqsetinde fond shólkemlestiriw haqqında pikirlerin aytıp ótti, ásirese "Mádeniyat-Qaraqalpaqstannan baslanadı",-degen sózleri bárshe taraw wákillerin quwandırdı³. Ózbekstanda professional muzıka ónerin rawajlanıw procesinde kompozitorlar óneri ayrıqsha áhmiyet talap etedi. Bizge belgil kompozitorlıq óneri kóp dawıslı muzıka janrlarına múráját etiwı, dúnya muzıka mádeniyatın tereń úyreniw tiykarında óziniń milliy rawajlanıw jolın belgilewin talap etti. Milliy kompozitorlıq mektepleriniń jetilisiwi hám rawajlanıwı ózi tariyxıy basqıshlar tiykarında ámelge astı. Tikkeley usı mekteplerdın ózine tánligi, milliy kelbetin belgilewde usı mekteplerdın quramına kirgen dóretiwshilerdın nátiyjeli dóretiwshilik tabısların belgilep berdi. Hárbir kompozitor talantınıń ózi dóretken muzıkalıq shıǵarmalarda sáwlelenip, milliy hám ulıwma insanıylıq ideya hám temalardı, ózine tán dóretiwshilik kórinisti hám kórkem kóriniste tınlawshılardı jetkerip beredi. Bul salada hárbir avtordı belgili bir janrga hám dóretiwshilik stilge bolǵan jandasıwı hám sáykesligi tikkeley dóretiwshiniń sanası, milliy oylawı qábileti, alǵan bilimi hám kórkem talǵamınıń jetilisiwi sıyaqlı kriteriyalarga barıp taqaladı.

Qaraqalpaq xalqınıń tariyxıy tulǵalarınń biri, XX ásir qaraqalpaq muzıka mádeniyatın rawajlandırıwǵa ayrıqsha úles qosqan kompozitor, Qaraqalpaqstanǵa xızmet kórsetken kórkem óner ǵayratkeri ustaz Darıko Djanabaeva Qaraqalpaqstan Respublikasınıń eń birinshi professional hayal kompozitorı bolıp dástúrlerin sheber baylanıstırıwshı hám úgit- násiyatlawshı jańashır isker sıpatında jaqsı bilemiz. Onıń dóretiwshilik miynetleri kóp janrlı bolıp, qaraqalpaq muzıka mádeniyatın kóp dawıslı professional dárejege jetkiziwshilerdın biri ekeni hámmege málim. Ol jaslayınan baslap muzıka ónerine uqıplı bolıp, óz betinshe qosıq aytıp saz shertken,

³ Mamutov P. Aktyor va rejissior Najimatdin Ansatbaev Nókis:2023 B.9

sol sebepli anası 6 jasında R.Glier atındaǵı balalar muzıka hám kórkem óner mektebine oqıwǵa aparadı. Muzıkanın ilahiy kúshi tınısh qoymaydı fortepiano ásbabında sheberlik penen atqarıwı onı Alma-ata qalasındaǵı Qurmanǵazı atındaǵı konservatoriyaǵa “Kompoziciya” bólimine jeteleydi. Ol jerde Qazaqstan xalıq artisti, professional kompozitor, professor Evgeniy Grigorevich Brusilovskiy klasında teoriyalıq hám ámeliy pánlerdi ózlestiredi. Oqıwın tabıslı tamamlap Qaraqalpaqstanǵa qayıtıp dóretiwshilik penen birge ustazlıq kásibin dawam ettiredi⁴.

Kompozitor túrli janrdadıǵı shıǵarmalar avtorına aylanadı. Ásirese, Qaraqalpaqstan Respublikasında estrada jónelisiniń rawajlanıwında tiykar salıwshılardıń biri. Búgingi kúnde elimizdiń toy merekelerinde bayram keshelerinde S.Sadiqovtıń “Muhabbatınnan”, J.Izbasqanovtıń “Shaǵalalar appaq shaǵalalar”, U.Pırjanovtıń “Seni izledim” qosıqları qunlı orın iyelegen⁵.

Pútkil dóretiwshiligi jolında Qaraqalpaqstan xalıq artisti Dawlet Atadjanov, Ótebay Temirxanov, Zamira Xojanazarova, Gúlnara Munteeva, Roza Qutekeeva sıyaqlı qosıqshılardı, keleshek áwladqa túrli janrlarda 70 ten aslam ólmes shıǵarmalar dóretdi. Sonıń ishinde Á.Tájimuratov sózine “Ǵazlar ushar” qosıǵı jaratılıw tariyxı haqqında keń maǵlıwmat beriwdi maqul kórdik. Biz Dariko Djanabaeva menen sáwbetlesken waqtımızda “Biz kompozitorlar ushın sulıw jaǵımlı insan qálbine tez jetip barıwshı jaqsı tema kerek sonda biz izleniwden, nama jazıwdan sharshamaymız, jaqsı tema dóretiwshige tiykarǵı túrtki hám azıq” kompozitor hárkim de bola almaydı belgili sebep boldı bul namanı jazıwıma “Tájikstanlı xudojnik Muzaffar Ishanov Qaraqalpaqqa kelip Qıdırbay Sayipov penen ushırasadı. Qaraqalpaq xalqı ázelden miyman dos xalıq elimizge kelgen miymandı bos jibermeymiz sarpay berip miymandı húrmetlew ázelden ata babamızdan dástúr. M.Ishanov Q.Sayipov penen jumıs barasında ushırasqan waqtında qarındası Gúlayimdi kórip onı unatıp qaladı. Soń waqıtlar ótip qaraqalpaq kúyew balası bolıp, qaraqalpaqstanda dóretiwshiligin dawam ettiredi. M.Eshanov

⁴ G.Kamalova Kompozitor Dariko Djanabaeva- Nókis “Ilimpaz” , 202-B

⁵ Kamalova G. QÁLEMI ÓTKIR KOMPOZITOR (D. Djanabaeva dóretiwshilik jolı) //Вестник музыки и искусства. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 37-39.4.

kóp jasamay qaytis bolıp qaladı. Qısqa waqıt ishinde qaraqalpaq xalqınıń súyikli perzentine aylanadı. Biraq onı tuwǵan-tuwısqanları jora joldasları óz eline alıp ketip Tájikstanǵa jerleydi. Usı waqıyadan júda tásirlenip Ádenbay Tájimuratov Ğazlar ushar qosıǵın jazǵan. Men onı oqıdım biraq tekstine onsha itibar awdarmaǵanbız biraq qosıqtı M.Eshanovqa arnalǵanı málim. Endi jasımız úlkeygen soń “Keliw shadlıq ketiw árman” qatarın kóz aldımnan ótkerip kórsek. Adam tuwılǵanda hamme shadlanıp quwanadı, qaytis bolǵan waqtında jaqınları jılap sońǵı mánziline shıǵarıp saladı. Jas bolsamda bul qosıqtı mánisine jetkerip jaza aldım dep oylayman”— degen pikirlerdi ayttı.

Qosıqtı birinshi Ózbekstan, Qazaqstan, Qaraqalpaqstanǵa xızmet kósetken artist Roza Qutekeevanıń atqarıwına arnap jazǵan. Bul qosıqtı úyreniw atqarıw barısında atqarıwshıda qanday sezimler payda bolǵan degen sorawlarımızǵa juwap izlep R.Qutekeevadan pikir soradıq. “1984-85-jılları student waqtım qosıqtı kompozitor klasqa sabaq waqtında kelip kirisiw bóliminnen baslap shertken waqtında naması qattı unap qaldı. Tolqınlar, samal menen shayqalǵan qamıslardıń suw jaǵasına tolqıp keliwi, terekten úzileyin dep turǵan japıraqlar kóz aldıma keldi. Qosıq maǵan maqul bolǵanlıqtan tez yadlap aldım. Onı elede rawajlandırıw ushın kompozitor nay hám rubab ásbapların qostıq. Rubabta A.Najiymov nayde B.Otarbaevlar, royalda komozitordıń ózi shertti. Tayarlanıp bolǵannan soń radio hám televideniyege barıp jazdırdıq. Ğazlar ushar aydınlardan dizilisip túslik jaqqa bul qatarda ğazlar dizilip sulıw bolıp ushıp ketedi. Usı gózzallıqtı kórgen hárbir adam qosılıp etkisi keledi. Qaytpaq bolıp taǵı berman, aralımınıń háziline bul qatarda hárbir adam araldıń tolıp qaytıwın qáleydi sonday filosofıyalıq mániske iye. Keliw shadlıq ketiw árman, hesh kim tuwılǵan jerinnen etkisi kelmeydi solay eken adamda bul dúnydan etkisi kelmeydi sózleriniń mánisi adamnıń júregin terbetpey qoymaydı.” — degen pikirlerdi esittik.

Ġazlar ushar qosıǵı lirikalıq qosıq bolıp. Ápiwayı eki bólimnen $\frac{3}{4}$ ólshemde, vals tempinde d-moll tonallıǵında dawıs hám fortepiano ushın jazılǵan. Kirişiw bólimi 8 taktten ibarat.

Birinshi bólimi úsh temadan ibarat bolıp, hár qaysısı 8 taktten hám bir baylanıstırıwshı takttan turadı.

Ekinshi bólimi úsh temadan ibarat bolıp, hár qaysısı 8 taktten bir baylanıstırıwshı takttan turadı.

Juwmaqlaw bólimi 14 taktten hawij benen juwmaqlanadı.

Biz muzıkatanıwshılar usınday professional kompozitorlardıń shıǵarmaların tereń talıqlap atqarıwshınıń, shayırdıń, kompozitor hám muzıkatanıwshılardıń kózqarasın anıqladıq. Birinshi tárepten, shayır A.Tájimuratov sózin qaraqalpaq súyikli perzenti M.Ishanovqa arnap adam ómiri qısqa eken usı qısqa waqıt ishinde ullı islerdi islep biziń úlkemizdiń rawajlanıwına óz úlesin qosqanlıǵın ǵaz sıyaqlı ushıp baratırsa onı jibergisi kelmey qıymay turǵanlıǵın jazıp ótken. Ekinshi tárepten, birinshi atqarıwshı R.Qutekeevanıń qosıqqa kózqarası esitkende tekstine itibar bergende Ana watandı, tábiyattı óz awılın eslegen. Úshinshi kompozitor bolsa qosıqtı vals tempinde lirikalıq dawısqa arnap jazǵan. Tórtinshi, muzıkatanıwshılar menen birgelikte bul qosıqtı esitken waqtımızda dáslep naması júda sulıw izbe-iz intervallar menen sekiriwlersiz jaylasqan. Sol ushın birinshi esitkenimizde naması tez esimizde qaldı.

Juwmaqlap aytqanda qosıqta, biz adam ómiri menen tábiyattı birge maslastırıp hám watanǵa bolǵan súyispentshilikti pıdayılıqtı esletse ómir mángi emesligin kelgen adam qayta ketedi degen pikirdi oyladıq. Shıǵarma ózinde lirikalıq janrdı keńnen ashıp bergen. Bul shıǵarmanıń shıńlarǵa jetiwi tek ǵana kompozitorǵa emes, atqarıwshı táreptende qosıqtıń hár bir qatarın shın júrekte, sol qosıqtı jan táni aytıwı menende bul shıǵarma óziniń gózlegen nátiyjesine erisedi. Darıko Djanabaeva usınday miynetleri menen xalqımızǵa óziniń ólmes. Shıraylı qosıqları menen qaraqalpaq xalqınıń kórkem ónerinde ózinniń óshpes izin qaldırǵan. Biz

muzika shaydalarina, dóretiwshi kompozitorlarga da usınday qosıqlar dóretiwine tileklespiz.

PAYDALANILĞAN ÁDEBIYATLAR

1. U.Tusinbaeva G.Kamalova MAKTABGACHA VA KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARGA MUSIQAVIY TARBIYA BERISHDA MUSIQA RAHBARINING O'RNI
2. Dauletbaev T. Q. QORAQALPOQ BAXSHICHILIK SAN'ATINING RIVOJIDA
G 'AYRATDIN UTEMURATOVNING MEHNATLARI //Вестник музыки и искусства. – 2024. – Т. 1. – №. 3. – С. 90-94.
3. U.Tusinbaeva G.Kamalova XALÍQ MUZÍKA DÓRETPELERIN HÁM SALT DÁSTÚRLERDI ÚYRENIW ARQALÍ JASLARDI RUWXIY ESTETIKAĞA TÁRBIYALAW
4. U.Tusinbaeva G.Kamalova MEKTEP OQÍWSHÍLARÍNDA MUZÍKA TÁLIMI ARQALÍ ESTETIKALÍQ TÁRBIYA MÁDENIYATÍN QÁLIPILESTIRIW
5. U.Tusinbaeva G.Kamalova JÁHÁN OPERA KÓRKEM ÓNERINDE JUZEPPE VERDI DÓRETIWSHILIGINÍN ORNI RIGALETTO OPERASINIÍN KÓRINISLERINDEGI ARIYALADÍN QISQASHA TÚSINIGI .
6. U.Tusinbaeva G.Kamalova OYANÍW DÁWIRI MUZÍKA KÓRKEM ÓNERI
7. U.Tusinbaeva MIRZA ULUG'BEKTIÍN JÁHÁN ILIMINE QOSQAN
8. U.Tusinbaeva ÁJINIYAZ QOSÍQLARÍNÍN KÓRKEM ÓNERDEGI ÁHMIYETI
9. U.Tusinbaeva G.Kamalova MUZÍKA OQÍW ORÍNLARÍNDA MUZÍKA ÁDEBIYATÍ PÁNIN OQÍTÍW USÍLLARÍ HÁM WAZIYPALARÍ